

Psykisk funktionsnedsättning vid bedömning av grundläggande behov

Försäkringskassans ställningstagande

Vid Försäkringskassans bedömning av det grundläggande behovet ”annan hjälp som kräver ingående kunskaper om den funktionshindrade” ska personer som har en nedsättning av någon av de psykiska funktionerna anses ha en psykisk funktionsnedsättning (9 a § lagen [1993:387] om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS).

Vad som avses med psykiska funktioner framgår av Socialstyrelsens version av WHO:s International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF).

Bakgrund och överväganden

Bakgrund

När rätten till personlig assistans infördes fanns ingen definition av vad som avsågs med sådan assistans. Eftersom regeringen ansåg att det fanns behov av en definition föreslog den att det skulle skrivas in i LSS att personlig assistans är ett personligt utformat stöd som ges av ett begränsat antal personer åt den som på grund av funktionshinder behöver praktisk hjälp med sin personliga hygien, måltider, att klä av och på sig eller att kommunicera med andra (prop. 1995/96:146).

Socialutskottet såg dock en risk för att denna utformning av lagtexten skulle göra det omöjligt för personer med enbart psykiska funktionsnedsättningar att få personlig assistans. Utskottet ansåg att även dessa skulle ha rätt till personlig assistans om karaktären och omfattningen av det psykiska funktionshindret medförde behov av hjälp med de grundläggande behoven. I betänkandet gavs som exempel att en person på grund av sitt psykiska funktionshinder kan vara helt ur stånd att själv klara sin hygien eller få i sig mat. Av det skälet lade utskottet till ett femte grundläggande behov: ”annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade” och tog bort ”praktisk” i beskrivningen av hjälpbehoven (bet. 1995/96SoU:15).

I den praktiska tillämpningen har även personer med fysiska funktionsnedsättningar i vissa fall beviljats personlig assistans utifrån behov av ”annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade”. Högsta förvaltningsdomstolen har dock genom HFD 2015 ref. 46 slagit fast att endast personer med psykiska funktionsnedsättningar kan beviljas assistansersättning utifrån det grundläggande behovet ”annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade” (9 a § LSS).

Begreppen funktionshinder och funktionsnedsättning

HFD växlar i domen mellan begreppen ”psykiska funktionshinder” och ”psykiska funktionsnedsättningar”. ”Psykiska funktionshinder” används i det utskottsbetänkande från 1996 som ligger till grund för domstolens bedömning (bet. 1995/96:SoU15).

I den så kallade referatmeningen som beskriver domen använder HFD dock ”psykisk funktionsnedsättning”. Vid bedömningen av det grundläggande behovet ”annan hjälp som kräver ingående kunskaper om den funktionshindrade” är det alltså endast personer som har en psykisk funktionsnedsättning som kan komma ifråga. Det är därför begreppet psykisk funktionsnedsättning som behöver definieras.

Det finns inte någon enhetlig definition av uttrycket ”psykisk funktionsnedsättning”. För att rättstillämpningen inom Försäkringskassan ska bli likformig behövs det därför ett rättsligt ställningstagande som klargör vad som menas med ”psykisk funktionsnedsättning” vid tillämpningen av 9 a § LSS.

Överväganden**Vad är en psykisk funktionsnedsättning?**

En genomgång av hur begreppet psykisk funktionsnedsättning beskrivs i andra lagar och förarbeten talar för att begreppet bör definieras utifrån funktion och inte från diagnos (jfr socialtjänstlagen [2001:453] och hälso- och sjukvårdslagen [1982:763]). En definition utifrån diagnos skulle visserligen bli förutsebar och leda till en likformig tillämpning, men den skulle inte ta hänsyn till att personer med samma diagnos kan ha olika funktionsnedsättningar. För en definition utifrån funktion talar även att HFD i tidigare domar om behov av hjälp av någon med ingående kunskaper om den försäkrade inte lagt någon vikt vid diagnos utan enbart sett till hur funktionsnedsättningen yttrar sig i det enskilda fallet (se t.ex. RÅ 1997 ref. 23 I, RÅ 2003 ref. 33 och RÅ 2010 ref 17).

En funktionsnedsättning bör rimligtvis definieras utifrån nedsättning av en funktion och det är logiskt att vid den bedömningen utgå från WHO:s International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF) som är ett vedertaget sätt att dokumentera funktionsnedsättning inom vården. Det innebär att orsaken till nedsättningen i de psykiska funktionerna saknar betydelse.

Med psykisk funktionsnedsättning bör alltså avses en nedsättning av någon psykisk funktion. Vilka de psykiska funktionerna är framgår av den svenska versionen av ICF. Det finns en särskild barn- och ungdomsversion av ICF, som heter ICF-CY. I de delar som här är aktuella är innehållet dock detsamma.

Definitionen innehåller inte något krav på att funktionsnedsättningen ska vara av en viss grad eller varaktighet. Det betyder inte att graden och varaktigheten saknar betydelse. Enligt 9 a § LSS ska funktionshindret som orsakar hjälpbehovet vara stort och varaktigt. Det innebär att endast behov av hjälp av någon med ingående kunskaper om den försäkrade till följd av en stor och varaktig psykisk funktionsnedsättning kan godtas som ett grundläggande behov.

Detta innebär att det inte går att säga att en person med en viss diagnos, sjukdom eller tillstånd alltid har en psykisk funktionsnedsättning. Det finns också fall när en person med en sjukdom som vanligtvis endast medför fysiska funktionsnedsättningar till följd av sjukdomen får en nedsättning av en psykisk funktion. Om en försäkrad anser sig behöva hjälp av någon med ingående kunskaper om honom eller henne måste det därför alltid utredas om det finns en nedsättning av en psykisk funktion och, om det finns en sådan nedsättning, om den är stor och varaktig. Bedömningen ska göras utifrån de medicinska underlagen i ärendet.

Aktuella bestämmelser, rättspraxis m.m.

9 a § LSS

HFD 2015 ref. 46

Eva Nordqvist

Anna Haglund